

УДК 378.937

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-204-75-79

ТАТАРНИКОВА Анжеліка Анатоліївна –

доктор мистецтвознавства,

доцент кафедри теоретичної та прикладної культурології

Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6310-8276>

e-mail: angelikatatarnikova75@gmail.com

## КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ АРТ-МЕНЕДЖЕРІВ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ВИМІР

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** В сучасній сфері функціонування соціокультурного життя українського суспільства спостерігається відчутна нестача інноваційно налаштованих та професійно ґрунтовно підготовлених арт-менеджерів, здатних до відродження славетних національних традицій з мистецької освіти та естетичного виховання молодого покоління шляхом налагодження конструктивних взаємин творчих колективів з відповідними адміністративними структурами й суспільними організаціями задля перспективного розвитку всіх галузей вітчизняного мистецтва. Через це, із значним підвищенням естетичних, моральних, патріотичних і духовних потреб українського народу, підготовка особливого складу здобувачів мистецької освіти, здатних до відповідальної управлінської діяльності та раціонального використання новітніх технологій з арт-менеджменту, значно актуалізувалася останнім часом. При цьому, провідними соціокультурними чинниками актуалізації проблеми формування професійної компетентності з арт-менеджменту у випускників закладів мистецької освіти є наступні:

– виникнення арт-індустрій та стрімкий розвиток світового арт-ринку і арт-бізнесу;

– заснування Міжнародної асоціації з менеджменту культури і мистецтв;

– легалізація арт-менеджменту як науки третього тисячоліття, визнання її легітимності як основи для розробки відповідної навчальної дисципліни завдяки інноваційно-педагогічній діяльності фахівців Міжнародної асоціації освіти з мистецького менеджменту;

– модернізація мистецької освіти в контексті європейських цінностей, Болонських ініціатив, зокрема на засадах компетентнісного й студентоцентрованого підходів;

– перспективи приєднання України до платформи «Креативна Європа».

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема вдосконалення змісту, форм і методів мистецької освіти здобувачів завжди була і залишається в центрі уваги українських учених (О. Олексюк, Г. Падалка, А. Растрігіна, М. Черкасов, О. Щолокова). При цьому,

останнім часом предметом дослідження стають новітні аспекти, які стосуються:

– розкриття специфіки менеджерської діяльності в сфері культури та мистецтва, умов і факторів досягнення в ній успіху (В. Карпов, Р. Кричевський, М. Поплавський);

– обґрунтування особливої ролі та значущості персонального менеджменту в становленні управлінської культури професійних музикантів (А. Акчуріна, Т. Житеньова);

– способів формування професійної спрямованості мислення й управлінської компетентності менеджерів соціально-культурної сфери діяльності (А. Асаїна, Л. Сідельникова, Є. Чижикова);

– вдосконалення змісту й технологій менеджерської підготовки випускників закладів мистецької освіти (М. Воронцова, Г. Лаврова, І. Черниченко).

Натомість, у працях означених вище вчених, незважаючи на їхній суттєвий доробок у теорію і практику мистецької освіти, проблема формування особистості майбутніх арт-менеджерів до сьогодні залишається недостатньо дослідженою, зокрема, в контексті її осмислення крізь призму настанов компетентнісного виміру.

**Мета статті** – обґрунтувати значущість набуття здобувачами мистецької освіти професійної компетентності з арт-менеджменту, конкретизувати складові її структури.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Аналіз сучасних наукових джерел засвідчує, що поняття професійної компетентності здобувача мистецької освіти визначається по-різному, але найчастіше, як:

– сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для досконалого виконання професійних функцій [2, с. 78];

– ґрунтовне володіння певною сумою знань та можливістю їх гнучкого застосування у сфері професійної діяльності завдяки наявності творчих та практичних умінь і навичок [4, с. 31];

– набір моделей професійної поведінки, яку фахівець повинен використовувати у межах своєї посади, що дає можливість кваліфіковано

здійснювати діяльність та компетентно виконувати свої завдання і функції, спрямованих на досягнення вимог чинних стандартів у професійній галузі [4, с. 83];

– основна характеристика, зумовлена професійною та соціальною роллю фахівця, яка визначає індекс його людського капіталу [9, с. 114].

Як зазначено вище, більшість формулювань побудована на визнанні того, що професійна компетентність – це сукупність знань, досвіду і способів професійної поведінки фахівця, які дозволяють йому успішно виконувати свою роботу з урахуванням особистісних, психофізіологічних та соціальних характеристик. З огляду на це, професійна компетентність здебільшого представлена як набір певних компетенцій (ділових, інтелектуальних, особистісних, емоційно-вольових, психофізіологічних, соціальних), що визначається в межах провідних функцій діяльності фахівця згідно його посадових зобов'язань та можливостей щодо реалізації кваліфікаційних вимог.

Натомість, спільним є те, що професійна компетентність визначається як спроможність кваліфіковано провадити діяльність, якісно виконувати завдання або роботу. Узагальнення праць науковців свідчить про те, що найважливіші ознаки вияву професійної компетентності повинні набути своєї більшої конкретизації для представників творчих та соціономічних професій загалом, зокрема для фахівців музичних спеціальностей, через конкретизацію змісту провідних компонентів її внутрішньої структури у складі:

– предметної компетенції (Field Competence), що характеризується професійними знаннями та вміннями, здатністю їх реалізовувати для здійснення ефективної професійної діяльності;

– дослідницької компетенції (Research Competence), яка зумовлює здатність фахівця стежити за тенденціями розвитку своєї галузі і розвивати в себе інноваційний потенціал;

– самоосвітньої компетенції (Lifelong learning competence), яка спонукає до безперервного навчання й сприяє успішному професійному розвитку;

– емоційної компетенції (Emotional Competence), що опікує професійно важливі особисті якості фахівця (доброзичливість, чуйність, урівноваженість, витонченість, толерантність, рефлексію, людяність, моральні цінності, переконання, мотивацію, емпатію та ін.);

– соціальної компетенції (Social competence), яка передбачає наявність навичок підтримувати відносини, впливати, домагатися свого, правильно сприймати та інтерпретувати чужі думки, висловлювати до них ставлення на

основі знання етики ділового спілкування, уміння співпрацювати в команді, запобігати і відносно безболісно вирішувати конфлікти, викликати довіру;

– комунікативної компетенції (Communication competence), що розглядається як здатність фахівця встановлювати і підтримувати необхідні контакти з колегами та іншими людьми; грамотно застосовувати вербальні і невербальні засоби спілкування в різних ситуаціях;

– інформаційно-технологічної компетенції (Information and Communication Technologies competence), яка визначає комп'ютерну грамотність фахівця, здатність застосовувати нові інформаційні технології у процесі вирішення професійних завдань;

– інтелектуальної компетенції (Intellectual competence), яка ґрунтується на здатності до аналітичного й системного мислення, спроможності здійснення комплексного підходу до виконання своїх обов'язків;

– ситуативної компетенції (Situational competence), ґрунтованої на вмінні діяти відповідно до ситуації, гнучко вирішити певну проблему в умовах невизначеності;

– часової компетенції (Time competence), що відображає уміння фахівця раціонально планувати і використовувати робочий час, адекватної оцінки витрат часу («почуття часу»), конструювати програму досягнення мети в часовому континуумі [9, с. 321-324].

Оскільки в умовах розвитку інформаційного суспільства зміцнюються й розширюються параметри функціонування управлінської діяльності її суб'єктів в сфері культури й мистецтва, які мають володіти менеджерськими рисами управління творчими колективами, виробництвом духовних цінностей, то в цьому аспекті управління означеними сферами неможливе без наступних властивостей арт-менеджерів, серед яких:

– соціальна спрямованість особистості, ґрунтована на знанні законодавчих і нормативних актів, що регламентують діяльність організації та колективу, розумінні основних тенденцій розвитку сучасної політики, економіки, права й інших сфер соціокультурного життя держави;

– висока компетентність у фаховій діяльності відповідно до профілю керованого творчого колективу;

– організаторські здібності, уміння організувати спільну роботу творчих фахівців, сформувати «єдину команду» для вирішення завдань перспективного розвитку мистецтва, створити умови для прояву активності, ініціативи, творчості персоналу, його самоорганізації;

– високі моральні якості – справедливість і об'єктивність в оцінці співробітників,

гуманність, чуйність, тактовність, чесність, толерантність;

– стійкість до стресу, здатність переконувати, прагнення до перемоги, впевненість у собі, креативність, емоційна рівноваженість, відповідальність, надійність, незалежність [6, с. 11].

Інтегративним показником якості підготовки випускників закладів мистецької освіти як арт-менеджерів вважається їхня професійна компетентність, що визначається не через суму знань і умінь, а характеризує здатність мобілізувати в конкретній реальній ситуації управлінської діяльності отримані знання і професійний досвід, необхідні для вирішення нових управлінських задач. І в цьому контексті доречно видається позиція щодо конкретизації структури професійної компетентності майбутніх арт-менеджерів, яка повинна містити:

– компетенції щодо професійної діяльності менеджера, у тому числі й система знань з менеджменту, фінансів, маркетингу, аудиту, права тощо);

– інформаційна компетенція (ефективне застосування інформаційних технологій та відповідних програм, що обслуговують систему прийняття рішень);

– компетенції у сфері економічної діяльності (володіння методами економічного аналізу та проектування економічної діяльності, наявність системного уявлення про структури і тенденції розвитку української і світової економіки культури й мистецтва, знання принципів прийняття й реалізації економічних та управлінських рішень на мікро- та макрорівнях);

– комунікативна компетенція (знання ділового етикету та основ конфліктології, толерантність до інших поглядів, здатність до ефективного групової взаємодії, позитивна установка щодо себе і оточуючих);

– компетенція у сфері самовизначення і саморегуляції особистісних якостей (адекватна самооцінка, впевненість у собі, самоконтроль, самоефективність, високий рівень мотивації до досягнень, визнання необхідності неперервної освіти протягом життя тощо) [7].

Професійна компетентність арт-менеджера забезпечується сформованістю ряду ключових, базових (управлінських) і спеціальних компетентностей, які відображають її предметну специфіку. В якості однієї з найважливіших базових компетентностей випускників закладів мистецької освіти як майбутніх фахівців-менеджерів визнається їх компетентність з арт-менеджменту [6, с. 10]. Натомість сутність, структура та компонентний склад означеного феномена остаточно не визначено до наступного часу.

Враховуючи таку прогалину, при обґрунтуванні сутності й компонентної структури професійної компетентності випускників закладів мистецької освіти з арт-менеджменту ми виходили з наступних концептуальних положень:

– оскільки в перекладі з латинської мови слово «competentia» означає коло питань, із якими особистість фахівця добре обізнана, має певний досвід, то професійну компетентність з арт-менеджменту у загальному вигляді правомірно визначити як «володіння відповідними знаннями й здібностями, які дозволяють ґрунтовно характеризувати цю галузь і ефективно діяти в ній» [5, с. 73]. Професійна компетентність з арт-менеджменту – це інтеграційна характеристика особистості фахівця в сфері культури й мистецтва, а також в просторі мистецької освіти, що визначає коло його повноважень і функцій з управління відповідними організаціями, творчими колективами, проектами. Останні потребують необхідних для їх ефективного впровадження мотивацій і досвіду арт-менеджера, актуалізації його фахових знань з сучасної економіки, теорії та психології управління артосферою, здатності й готовності до їх практичної реалізації (уміння планувати роботу творчого колективу або організації, приймати оптимальні управлінські рішення, передбачати конфлікти, прогнозувати очікувані результати, своєчасно рефлексувати та корегувати власну діяльність) у сфері культури й мистецтва.

Враховуючи висновок науковців, що професійна компетентність менеджера є результатом набуття необхідних для його управлінської діяльності ключових, базових і спеціальних компетенцій [2, с. 62], а арт-менеджмент є специфічним видом управлінської діяльності, що виконує культурологічну, проектно-організаційну, інформаційно-комунікативну та творчовиконавську функції [8], правомірно представити структуру професійної компетентності з арт-менеджменту випускників музичних академій в єдності наступних компонентів:

– предметно-змістового, що на основі ґрунтовної музично-теоретичної, соціально-економічної й музично-виконавської підготовки передбачає опанування ними ґрунтовних знань в галузі методології, теорії та психології арт-менеджменту, особливостей їх використання в умовах практичної діяльності фахівця-музиканта, який має просунути творчий продукт своєї активності на ринок соціокультурних послуг, виконуючи ролі керівника музичного колективу, менеджера арт-проекта, маркетолога, промоутера, підприємця;

– функціонально-технологічного, що забезпечує розуміння професійних завдань, принципів і методів управлінської діяльності фахівця-музиканта як арт-менеджера, доцільності способів гнучкого застосування різних технологій арт-менеджменту при вирішенні стандартних і нестандартних професійних завдань та розв'язанні різних управлінських ситуацій, пов'язаних із здійсненням популяризації музичних творів, творчості виконавців та розширенням їх послуг, а також з позиціонуванням різних видів мистецтва, промоутерством, фандрайзингом, доручення спонсорства;

– інтеракційно-комунікативного, що, з одного боку, забезпечує здатність арт-менеджера здійснювати продуктивну взаємодію з суб'єктами управлінського спілкування (толерантно поводитися з партнерами на основі емпатійних налаштувань; впливати на думку музичного колективу, формувати команду однодумців; встановлювати позитивний мікроклімат при керуванні музичним колективом, з врахуванням їх потреб і особливостей, попереджати конфліктні ситуації); з іншого боку, передбачає оволодіння навичками професійної саморегуляції та самоменеджменту у сфері музичного виконавства шляхом корекції власної поведінки і діяльності щодо поставлених цілей, конкретної ситуації і результатів самопізнання власних ділових, особистісних якостей і психофізичних особливостей, здатністю бути лідером, який об'єднує всіх членів музичного колективу, є зразком для наслідування щодо професійних, особистісних і ділових якостей;

– креативно-культурологічного, що ґрунтується на професійному покликанні (любові до музичного мистецтва, мотиві досягнень і самоствердження в його сфері), зацікавленому ставленні до музично-управлінської діяльності і до себе як її провідного суб'єкта – організатора, контролера й менеджера музично-виконавського процесу; бажанні опанувати техніки ефективного управління музичним колективом та ефективними способами самоменеджменту; потребі в безперервному професійному зростанні й формуванні успішної кар'єри.

При цьому мається на увазі, що соціокультурна місія сучасного арт-менеджера має виявлятися в його спроможності й готовності:

– бути представником держави (гарантом дотримання законів, безпеки людей та майна);

– впроваджувати арт-проекти, оптимізуючи наявні ресурси задля успішної діяльності її провідних суб'єктів та задоволення їх інтелектуально-творчих, професійних і соціокультурних потреб;

– бути гарантом позитивного іміджу й високої якості функціонування творчих колективів, мистецьких організацій;

– очолювати адміністративну раду та бути виконавцем її рішень;

– мобілізувати персонал, розвивати його ініціативу, творчі ресурси, креативні якості;

– представляти установу перед партнерами, створювати й розширювати партнерські зв'язки.

**Висновки та перспективи подальших розвідок напряму.** Таким чином, професійну компетентність з арт-менеджменту правомірно тлумачити як інтегральну характеристику особливого складу випускників закладів мистецької освіти, що визначає коло їх повноважень і функцій у сфері управління творчими проектами як арт-менеджерів завдяки наявності необхідних для цього фахових знань з сучасної теорії та психології управління артосферою, готовності до їх практичної реалізації у сфері культури та мистецтва, здатності до ефективного впровадження інноваційного досвіду. Будучи ґрунтованою на музично-творчому потенціалі й інноваційному управлінському мисленні, усвідомленні художньо-естетичних і морально-духовних цінностей, професійна компетентність з арт-менеджменту забезпечує здатність випускників музичних академій та закладів мистецької освіти до пошуку високохудожнього репертуару, доступного для виконавців та слухачів, прийняття перспективних управлінських рішень щодо ефективної реалізації творчих проектів з популяризації творів класичного мистецтва, культурно-розважальних програм та культурно-дозвіллевих заходів із залученням інвестицій комерційних структур і приватного капіталу. Останнє сприятиме формуванню більш ефективного професійного іміджу як починаючих виконавців, так і нових творчих колективів загалом. Подальшого дослідження потребують аспекти порушеної проблеми, які пов'язані із вдосконаленням змісту і способів практичної підготовки арт-менеджерів під час здобуття мистецької освіти.

#### СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання теорії і практики менеджменту: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. студентів і молодих вчених, 17–19 березня 2010 р. Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2010. 276 с.

2. Афанасьєва Л. В. Формування професійної компетентності майбутніх менеджерів організацій у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2013. 205 с.

3. Безгін О., Бернадська Г. Актуальні питання підготовки фахівців з мистецького менеджменту. Проблеми мистецької освіти: Типологічні критерії та

науково-методична розробка. Київ: СПД Голосуй, 2008. 138 с.

4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики: монографія / під ред. О. В. Овчарук. Київ: К. І. С., 2004. 112 с.

5. Кудиркаєва О.В. Професійна підготовка майбутніх учителів музики на основі сучасних технологій арт-менеджменту: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2012. 190 с.

6. Лідстоун Дж. Сучасні методики формування навчальних програм з менеджменту культури і мистецтв. Арт-менеджмент: Все про мистецтво управління мистецтвом. Київ, 2007. № 1–2. С. 9–12.

7. Часник О. Навчальні програми з арт-менеджменту в університетах США. Історія та культура. URL: [www.artsadministration.org](http://www.artsadministration.org).

8. Arts Management Network: The Network for Arts Administrators and Experts in the Creative Industries. URL: [www.artsmanagement.net](http://www.artsmanagement.net).

9. Boyatzis R. The competent manager. New York: Wiley, 2005. 406 p.

REFERENCES

1. Aktualni pytannia teorii i praktyky menedzhmentu (2010). [Current issues of management theory and practice]. Materialy I Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv i molodykh vchenykh, 17–19 bereznia 2010 r. Luhansk: SNU im. V. Dalia. 276 s.

2. Afanasieva, L. V. (2013). *Formuvannia profesiinnoi kompetentnosti maibutnix menedzheriv orhanizatsii u protsesi yvchennia profesino oriientovanykh dystsyplin* [Formation of professional competence of future managers of organizations in the process of studying professionally oriented disciplines]. Dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kirovohrad. 205 s.

3. Bezghin, O., Bernadska, H. (2008). *Aktualni pytannia pidhotovky fakhivtsiv z mystetskohoho menedzhmentu* [Actual issues of training specialists in art management]. Problemy mystetskoï osvity: Typolohichni kryterii ta naukovo-metodychna rozrobka. Kyiv: SPD Holosui. 138 s.

4. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniï osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: biblioteka z osvithoi polityky.* (2004). [Competency-based approach in modern education: world experience and Ukrainian

perspectives: library on educational policy]. Monohrafiia pid red. O. V. Ovcharuk. Kyiv: K. I. S. 112 s.

5. Kulydyrkaieva, O.V. (2012). *Profesiina pidhotovka maibutnix uchyteliv muzyky na osnovi suchasnykh tekhnolohii art-menedzhmentu* [Professional training of future music teachers based on Modern Art management technologies]. Dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Luhansk. 190 s.

6. Lidstoun, Dzh. (2007). *Suchasni metodyky formuvannia navchalnykh prohran z menedzhmentu kultury i mystetstv* [Modern methods of forming educational programs in the management of culture and arts]. Art-menedzhment: Vse pro mystetstvo upravlinnia mystetstvom. Kyiv. № 1–2. S. 9–12.

7. Chasnyk, O. *Navchalni prohrany z art-menedzhmentu v universytetakh SShA. Istoriia ta kultura* [Art management training programs at US universities. History and culture]. URL: [www.artsadministration.org](http://www.artsadministration.org).

8. Arts Management Network: The Network for Arts Administrators and Experts in the Creative Industries. URL: [www.artsmanagement.net](http://www.artsmanagement.net).

9. Boyatzis, R. (2005). The competent manager. New York: Wiley. 406 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

**ТАТАРНИКОВА Анжелика Анатоліївна** – доктор мистецтвознавства, доцент кафедри теоретичної та прикладної культурології Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової.

**Наукові інтереси:** процеси підготовки арт-менеджерів у сфері мистецької освіти, питання ціннісно-сміслових установок культури в освітньому континуумі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

**TATARNIKOVA Anzhelika Anatolievna** – Doctor of Study of Art, Associate Professor of Theoretical and Applied Cultural Studies of the Odessa National Music Academy named after A.V. Nezhdanova.

**Circle of scientific interests:** training process for art managers in the field of art education, questions of value-semantic attitudes of culture in the educational continuum.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2022 р.

УДК 37.013-053.2(09)(477)“19”

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-204-79-84

**ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна** –

доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>  
e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** Усвідомлення історико-педагогічної спадщини минулого з метою відродження традицій просвітництва та

творчого використання їх у діяльності сучасних культурно-освітніх товариств зумовили науковий інтерес до досліджень просвітницької, наукової, педагогічної